

**Місце та роль
народного мистецтва
у культурному просторі
XXI століття: осередки,
майстри, художні ідеї**

УДК 738.8(477.83-25)"18/19"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2020.01.093>

**САКРАЛЬНА КЕРАМІКА
З ФАБРИКИ ІВАНА ЛЕВИНСЬКОГО
У ЛЬВОВІ (ДО 100-ЛІТТЯ
ВІД ЧАСУ СМЕРТІ)**

Галина ІВАШКІВ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

кандидат мистецтвознавства,

старший науковий співробітник,

Інститут народознавства НАН України,

Музей етнографії та художнього промислу,

проспект Свободи, 15, 78000, м. Львів, Україна,

e-mail: halia_503@ukr.net

У статті йдеться про кераміку сакрального призначення, вироблену на фабриці знаменитого архітектора, професора Львівської політехніки, промисловця і мецената Івана Левинського (1851—1919), 100-ліття від часу смерті якого минуло 2019 року. Ця тема є актуальною, оскільки досі не була предметом спеціального дослідження. Метою статті є мистецтвознавчий аналіз кераміки церковного та обрядового призначення кінця XIX — початку XX ст. з фабрики Левинського, зокрема йтиметься про типологію виробів, особливості форми та оздоблення. Об'єкт дослідження — фабрична кераміка в музеях Львова, а предмет — сакральні функції, християнські мотиви та зображення на кераміці. Методологічною основою статті є принципи системності, історизму та компаративності з застосуванням культурно-історичного та порівняльно-типологічного методів.

Серед глиняних предметів фабрики кивоти, керамічні ікони з сюжетом «Коронація Діви Марії», ручний теракотовий хрест, дискоси, таця, тарілки початку XX ст. з мотивами хрестів і хрещатих композицій, зображенням святого Миколая, плакетка «Ісус Христос», напестольні та наземні свічники, вази, кахлі, облицювальні плитки. Із виробів різдвяної обрядовості — дзбанки, а великодньої — писанки з кам'яної маси. Деякі з предметів експонувалися на виставках, зокрема Крайовій 1894 р. у Львові, Всесвітній 1900 р. у Парижі, Промислово-Літургійній виставці 1909 р. у Львові, Хліборобській виставці 1909 р. в Стрию, Виставці домашнього промислу 1912 р. в Коломиї та інших.

Ключові слова: Іван Левинський, фабрика, кераміка, кивот, ікона, хрест, дискос, свічник, писанка.

Halyna IVASHKIV

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-2359-6735>

Candidate of Sciences in Art Studies, Senior Researcher

Museum of Ethnography and Crafts

Institute of Ethnology

National Academy of Sciences of Ukraine,

15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,

e-mail: halia_503@ukr.net

**THE SACRAL EARTHENWARE
FROM IVAN LEVYNSKYI'S FACTORY IN LVIV
(IN COMMEMORATION OF HIS
100TH DEATH ANNIVERSARY)**

The article deals with the sacral earthenware that was produced on the factory of the famous architect, professor of Lviv Polytechnic, manufacturer and philanthropist Ivan Levynskyy (1851—1919), whose 100th death anniversary we commemorated in 2019.

The given question seems rather *topical*, since it has never been examined before in a separate paper. *The aim of this article* is to carry out an art critical research into the earthenware used for church and ritual purposes of the late 19th — early 20th cc. from Ivan Levynskyy's factory. In particular, the paper will concentrate on the typology of earthenware items, their shapes and décor. *The object* of our research is manufactured earthenware which is kept in Lviv museums, while *the object* of the paper includes sacral functions, Christian motives and images on ceramics. *The article is methodologically based on* the principles of systematicity, historicism and comparativism, applying cultural and historical as well as comparative and typological methods.

Ivan Levynskyy brought up a wide row of Ukrainian and Polish architects and builders who introduced fresh Secession notes into the "architectural face" of not only Lviv, but also whole Halychyna in the late 19th — early 20th cc. In exteriors and interiors of churches, houses of famous people, buildings of various societies, health retreats, People's Halls and hospitals the architects skillfully used metal railing, majolica tiles or terracotta panels, relief compositions, sculptures, ornamental bricks and coloured roof tiles. All the above-mentioned elements made every building outstanding and recognizable among architectural works by other authors.

Among the earthenware that was manufactured on the factory, we can single out early 20th c. plates with the motive of a cross or combination of crosses, with the image of St. Nicholas, a plaque «Jesus Christ», some icon cases (they were made of wood, majolica tiles and images of Jesus Christ with the angels), as well as earthenware icons with the plot "Coronation of Virgin Mary" (three icons by Oleksandr Lushpynskyy survived). The author has also characterized artistic specificity of a handheld terracotta cross, communion plates, altar and floor-standing candlesticks (many of them were made by Mykhaylo Lukiyanovych), as well as vases decorated with painted Christian symbols. A number of similar items were also produced by certain Ukrainian potters of the late 19th — early 20th cc., ceramic schools and manufactures. Apart from that, I. Levynskyy's factory produced some items for Easter rituals, namely Easter eggs, only four of which survived. All the items of religious nature that were produced on Ivan Levynskyy's factory reflect an outstanding style of talented authors and a high quality of the materials.

Keywords: Ivan Levynskyy, factory, earthenware, icon case, icon, cross, communion plate, candlestick, Easter egg.

Вступ. «Не потоком шумних і галасливих фраз, а тихою працею любить Україну!» — саме такі слова, які, на думку одних дослідників, належать Іванові Франкові, а інших — митрополитові Андреві Шептицькому, можуть характеризувати життя і творчість знаменитого архітектора, професора Львівської політехніки, промисловця і мецената Івана Левинського (1851—1919). «Піонер українського промислу», 100-ліття від часу смерті якого минуло 2019 р., іменного року Левинського¹, був «благородною й справедливою людиною з ніжною душею, що ніколи не переставала любити людей» [1, с. 14]. За спогадами одного з робітників його керамічної фірми Івана Олексина, той «покинув по собі щирий жаль і вдячну пам'ять» [1, с. 21], бо «такої міри люди, як Іван Левинський, не вмирають. Його творчість, його чистий характер і діла є вічним пам'ятником живучості його духа» [1, с. 22].

Як талановитий учень Юліана Захаревича Іван Левинський «звісний нашому загалови патріот і добродій», згодом також професор Львівської Політехніки (тепер — Національний університет «Львівська Політехніка»), виховав цілу когорту українських та польських архітекторів і будівничих (О. Лушпинський, Т. Обмінський, Є. Червінський, М. Ковальчук та інші), які внесли нові «сецесійні нотки» в «архітектурне обличчя» не лише Львова, а й усієї Галичини. В екстер'єрах та інтер'єрах культових споруд, помешкань знатних осіб, товариств, санаторіїв, Народних Домів, шпиталів вдало використовувались металеві решітки, майолікові плитки чи теракотові вставки, пластичні композиції, скульптура, облицювальна цегла та кольорова дахівка, що робило кожен з цих об'єктів неповторним і впізнаваним серед архітектурних витворів інших авторів. Окрім того, І. Левинський дбав про освіту та світогляд робітників своїх фабрик — організовував для них лекції та дискусії.

Закономірно, що І. Левинського називали «заслуженим громадянином та українським патріотом», працею якого «кермувала виключно велика ідея любови до свого народу та мрія про його кращу долю» [2, с. 25, 30—31].

¹ 20 листопада 2019 р. в Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України було відкрито виставку «Керамічний код Івана Левинського (погляд через століття)».

Діяльність Івана Левинського науковці характеризували передусім крізь призму становлення керамічної промисловості у Галичині, функціонування керамічних фабрик та розвитку архітектурно-будівельної справи. Вчені звертали увагу й на глиняні вироби церковного призначення, виготовлені на фабриці Левинського. Так, О. Нога проаналізував кераміку в екстер'єрі церков, зокрема згадав про композиції з плиток, а з керамічних елементів в інтер'єрі храмів назвав два кивоти з іконами, ікону О. Лушпинського, «зразки ваз, вазочок, підставок, тарелів, вазонів, таць з християнською символікою», свічники, хрести, писанки та подав ілюстрації деяких з них [3, с. 179—197]. Безперечно, всі ці вироби потребують поглибленої мистецтвознавчої характеристики. Окрім того, без розгляду залишилися важливі предмети Богослужбової літургії, зокрема дискоси, які дослідники переважно називали керамічними «кльошами» [3, с. 238].

Ця тема є *актуальною*, оскільки досі не була предметом спеціального дослідження. *Метою статті* є мистецтвознавчий аналіз кераміки церковного та обрядового призначення кінця ХІХ — початку ХХ ст. з фабрики Левинського, зокрема йтиметься про типологію виробів, особливості форми та оздоблення. *Об'єкт дослідження* — фабрична кераміка в музеях Львова, а *предмет* — сакральні функції, християнські мотиви та зображення на кераміці. *Методологічною основою* статті є принципи системності, історизму та компаративності із застосуванням культурно-історичного та порівняльно-типологічного методів.

Стан дослідження проблеми. Яскраві моменти діяльності Івана Левинського висвітлювались на сторінках газет, журналів і каталогів виставок кінця ХІХ — початку ХХ століть. Так, про деякі вироби керамічної фабрики, призначені для церковного вжитку, найперше згадав В. Шухевич в статті, опублікованій 1909 р. у газеті «Діло»: йшлося про експонати Промислово-Літургійної виставки, що упродовж двох місяців тоді відбувалася у Львові [4, с. 1].

Важливим джерелом до вивчення біографії, характеру та діяльності І. Левинського є видання «Іван Левинський. Його життя та праця» (Львів, 1934) — там поміщено два змістовні реферати Івана Олексина та Андрія Корнеллі, які вони виголосили на Академії, що організувало Товариство «Пра-

ця» 9 лютого 1930 р. в честь свого фундатора (до 10-ліття його смерті) [2; 1].

У кінці ХХ — на початку ХХІ ст. про окремі сакральні функції виробів фірм І. Левинського писали О. Нога [3; 5—6], Р. Шмагало [7—8], Ю. Бірюльов [9—10], А. Колупаєва [11—12], Г. Івашків [13—21] та інші.

Основна частина. Для повноти розкриття заявленої тут теми розглянемо мальовані мотиви хрестів і зображення сакрального характеру, зокрема Ісуса Христа, Богородиці, святого Миколая та схарактеризуємо мистецькі особливості пластичних фабричних керамічних виробів (кивоти, ікони, ручні хрести, диски, таці, свічники, вази тощо). І. Левинський та його син Степан тісно контактували з митрополитом Андреем Шептицький (на фабриці створили його бюст та представили на виставці 1909 р.), який у важкі часи допомагав колишнім працівникам фабрики: 1930 р. він влаштував О. Лушпинського на посаду реставратора і члена «консерваторної комісії» греко-католицької митрополії.

Відомо, що наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. у Галичині керамічні оздоби активно входили в екстер'єри та інтер'єри культових споруд: йдеться про композиції релігійного характеру на плитках, цегляних фризах, декоративних вставках тощо. Прикладом може бути церква Архистратига Михаїла в с. Підберізці Львівської обл.: 1891—1910; «неовізантійський стиль»; архітектор І. Левинський; використано металеві вироби, вітражі (здійснено за проектом М. Сосенка, а виконано в Кракові), розписи М. Сосенка, скульптуру роботи римських майстрів і кераміку. У церкві побували митрополит А. Шептицький (1913), І. Франко, І. Свенціцький. Фабрика І. Левинського здійснювала проект церковного комплексу у Станіславові (тепер Івано-Франківськ) — 1912 р., автор О. Лушпинський; проект церкви в с. Угерсько Львівської обл. тощо [3, с. 181—183]. Цікаво, що 1910 р. громаді у Клепарові І. Левинський подарував дерев'яну церкву в гуцульському стилі, яка стояла на Крайовій виставці 1894 р. у Львові [9, с. 200]. У грудні 1910 р. за присутності митрополита А. Шептицького храм освятили на честь св. Андрія Первозванного. Церква функціонувала до того часу, доки довкола неї не збудували нову муровану, яку освятили 1932 року. Тоді в старій дерев'яній церкві провели останню Службу Божу за душу її фундатора —

Івана Левинського, після чого храм розібрали і перевезли на Замарстинів [22].

Багато предметів з фабрики І. Левинського, що стосуються церковної обстави, зокрема кивоти, ікони, хрести, свічники, таці, вази, дзбанки, експонувалося на різних виставках, зокрема згадуваній Крайовій 1894 р. у Львові (входили до 13-ї групи — «Керамічний промисел»), Всесвітній 1900 р. у Парижі, Промислово-Літургійній виставці 1909 р. у Львові (цю виставку ще називали «церковною» або «костельною»), Виставці домашнього промислу 1912 р. в Коломиї та інших. Так, на останній з названих виставок «Відділ керамічних виробів проф. Івана Левинського» входив до одинадцятої групи, а серед переліку 108 предметів звертаємо увагу на «таці», вази, вазонки і три свічники [23, с. 19—20]. У статті про цю виставку Д. Лукіянович зазначив: «Вироби проф. Левинського здобувають собі загальне признание і що раз ширше розповсюджене» [24, с. 4].

В основі конструкції **кивоту**, автором проекту якого був архітектор і художник фірми І. Левинського Олександр Лушпинський (1878—1943), було поєднано два матеріали — дерево і кераміку, а в декорі — узор гуцульського різьблення, головно з мисників (на основному корпусі) та палиць (на колонах), чим вироби «звертали на себе увагу» [4, с. 1]. Проект кивота викликав неабиякий резонанс [20, с. 501], адже він був «незвичайно гарний, а виконане просто артистичне — один з найкращих оказів» [4, с. 1] згадуваної двомісячної виставки 1909 року. Виконавцями проекту були різьбяр і золотар Андрій Сабарай і столяр Й. Мушак, що походили з Голоска, недалеко від Львова (тепер це межа міста). Високої мистецької якості кивоту додавав майоліковий триптих із зображенням Ісуса Христа і двох ангелів [4, с. 1].

Це один проект престолу з кивотом О. Лушпинського виконав різьбяр Д. Стацишин для церкви у м. Пустомити Львівської області. Цей кивот «о сильветці чисто візантійській, а орнаментатції русько народній з майоліковою прикрасою» В. Шухевич характеризував як «скромний, але незвичайно гарний предмет вистави» [4, с. 1—2].

О. Лушпинський, як проектант предметів ужиткового мистецтва, зокрема кераміки на фабриці Івана Левинського, на початку ХХ ст. створював ікони [5, с. 73]. Відтак, він автор трьох великих (55 x 44, 5 x 4, 2 см; 56 x 45 x 4 см) майже однакових глиня-

Іл. 1. О. Лушпинський. Ікона «Коронація Діви Марії». Глина, ангоби, полива, формування, розпис. Початок ХХ ст. МХП

них **ікон** — «Коронація Діви Марії» (у христ. — коронація Діви Марії королевою небес — царицею небесною). Починаючи десь з ХІІІ ст., ця іконографія відповідає західноєвропейській традиції, однак згадувані ікони поєднують тогочасні модерні риси і народний орнамент [15, с. 708]. Всі ікони прямокутної форми, із погрудним зображенням Богородиці з навхрест складеними руками, німбом, а корону, декоровану дорогоцінним камінням, над її головою тримають два ангели. Лише окремі елементи розпису (колір волосся ангелів, облачення синього [25] або фіолетового [26; 12, с. 248] кольорів) вказують на варіативність схем. М'які відтінки зеленого, жовтого, червоного, синього або фіолетового кольорів підкреслюють спокійний лад композиції (Іл. 1).

Згадаймо, що глиняні ікони з різними сюжетами були відомі в багатьох країнах світу, зокрема Болгарії (з ІХ—Х ст.), Італії, Австрії, Польщі тощо. Так, у Південній Італії ХVІІ ст. поширеними були плакети зі зображенням Богородиці та малим Ісусом, що тримає «державу» в руках [27, с. 72]. Глиняні ікони кінця ХІХ — початку ХХ ст. з Ольштина (Польща) могли висіти на стіні або вмуровуватися у стіни капличок [28, с. 58, 60]. На іконі 1846 р. з Австрії бачимо пластичне зображення святої Теклі [29, tab. 60 (12)]. Керамічні ікони Матвія Ковальського, знайдені в с. Буковець Івано-Франківської обл., з зображенням святого Миколая та Бо-

городиці з Дитям датовані 1811 роком. У 1930-х рр. у техніках штампування або розпису з образами цих святих створювали невеликі (10 х 15 см) овальні або округлі іконки майстри з Пістиня Івано-Франківської області [30, с. 40]. Більшості ікон притаманне дотримання національних традицій у подачі образів святих, тонка пластика, гармонійне поєднання пастельних кольорів (це додавало їм особливої декоративності) та обрамлення.

Раритетним є керамічний оклад для ікони (47 х 29, 2 см) початку ХХ ст. у виконанні гончаря з Опішного Полтавської обл. Федора Чирвенка [31]. На завершенні окладу хрест з розширеними раменами, окремо виділена рамка, а всю основну площу заповнює мотив «віночка» з гілочок та багатопелюсткових розеток.

Рами для намісних ікон виготовляли й на заводі А. Міклашевського у с. Волокитино (тепер Чернігівської області; фрагменти рам зберігаються в музеях Києва, Чернігова, Шостки та Сум) [32; 33; 34; 35; 36]. Ці рами здебільшого мають арочне завершення, оздоблені вишуканим пластичним орнаментом та розписом, у якому часто поєднано золочення та кобальт на білому тлі, рідше трапляються мальовані мотиви «букетів».

У 1840—1850-х рр. невеликі («хатні») ікони (найбільша — 30, 5 х 26, 4 см) у рамці з фігурними краями були в асортименті виробів і Києво-Межигірської фаянсової фабрики. Найпоширенішими були сюжети «Воскресіння», «Христос-Спаситель», «Ісус Христос» тощо [37; 38; 39; 40, с. 29].

На фабриці Левинського виготовляли ручні Літургійні **хрести** — їх клали на престолі (так звані «цілувальні») або тримав у руках священник під час проведення різного роду Богослужінь. З-поміж ручних керамічних хрестів відомими є: одно-, дво- та трираменні зі спеціальним закінченням внизу (для зручного тримання в руці), декоровані штампуванням або пластикою.

На Промислово-Літургійній виставці 1909 р. було представлено теракотовий трираменний восьмикінцевий хрест (21,5 (?) х 11, 5 х 1 см) і низку інших сакральних предметів [41]. У статті про цю виставку В. Шухевич зазначав, що «ручні трираменні хрести багато прикрашені народною орнаментикою» і були «неоцінним набутком для церков» [4, с. 1]. Йдеться про поєднання мотивів зигзагів, трикутників, ром-

бів та кіл у техніці штампування. На середохресті хреста міститься менший хрестик з видовженим нижнім кінцем. Отож, на цій пам'ятці вповні виявилася слідування різьбярським пошукам і технологіям (іл. 2). Окрім теракотових, на фабриці було налагоджено й випуск полив'яних хрестів [5, с. 75]. Про щедre прикрашення предметів побуту та церковного вжитку народною орнаментикою писав митрополит Іларіон (Іван Огієнко) [42, с. 16], а трохи раніше це відзначав і Олекса Новицький [43, с. 156].

Українським аналогом до хреста з фабрики Левинського є невеликий ручний хрест початку XX ст. з рельєфним Розп'яттям — ймовірно, роботи Глинської керамічної фабрики (виявлений у Глинську Львівської області). Автором серії величних керамічних напрестольних хрестів був гончар Петро Кошак (1864—1940) [12, с. 254; 18, с. 18] із Пістиня Івано-Франківської обл., менших — Григорій Цвілик (1900—1952) з Косова [16, с. 97—105; 17, с. 454—455; 18, с. 15—21]. У промисловому виробництві упродовж 1820—1850-х рр. напрестольні та ручні хрести виробляли на Києво-Межигірській фаянсовій фабриці. Це були здебільшого білі, зелені, брунатні хрести з поліхромним розписом у вигляді Розп'яття, Всевидячого Ока та Святого Духа (голуба). Рідкісними є монохромні хрести, зокрема білі або чорні, а також з символами Голгофи і знарядь катувань [40, с. 16—17].

Серед виробів фабрики Івана Левинського є й **дискоси** — вид євхаристійного посуду, на який у процесі Божественної літургії кладеться частина головної просфори. Основними зображеннями на давніх дискосах були хрест, Розп'яття, лик Христа та образ святого Агнця з ангелами. У ранньохристиянський період ці предмети виробляли здебільшого з глини, скла, напівкоштовних каменів, згодом — дорогоцінних металів (золото, срібло), які, очевидно, були прототипами глиняних форм XIX століття. Йдеться про дискос з Греції та низку дискосів Олекси Бахматюка (1820—1882), званого майстра з Косова, гончаря з Потелича, а також учнів Коломийської та Ужгородської керамічних шкіл [13, с. 78—84].

На дні всіх чотирьох полив'яних дискосів з фабрики Левинського міститься ритована аббревіатура латинськими літерами «IL». Хоча всі вони подібні між собою за формами (ніжки з округлою основою і верхня частина у вигляді тарілок майже однакового

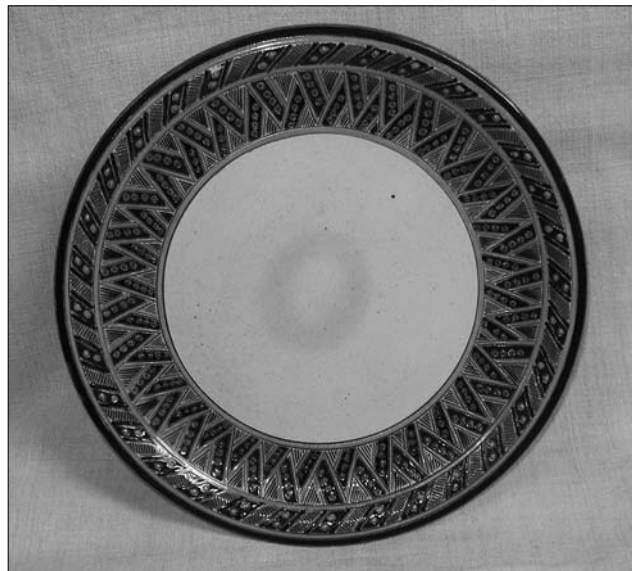

Іл. 2. Хрест. Глина, формування, риткування, штампування. Початок XX ст. МЕМП

діаметру), є й незначні відміни — іконографія, абрис ніжок тощо. Ніжки-підставки (h-9, 5; 10 см) декоровані мотивами кіл, півкіл, коротких вертикальних та горизонтальних ліній, зигзагоподібною смугою, кривульками, одна з ніжок — без декору. Три дискоси з білим тлом, один — з бірюзовим.

Варіативністю узорів геометричного і рослинного характеру позначені композиційні схеми тарілок (d-25; 26, 5 см). У декорі вузьких і ширших орнаментальних поясів поєднано мотиви скісних смуг та зигзагоподібною лінії з крапками, а різний кут нахилу та чотириколірна гама «викликає» рухливість узорів, включаючи й основу ніжки [44]. Натомість декоративний акцент наступного предмета спрямовано на центральний круг з чорним тлом, що є вдалим прийомом для введення в композицію прямого хреста з розетками в колах на його кінцях, середохресті та раменах. Певну декоративну функцію відіграють і малі звивисті гілочки з тюльпанами, а в розписі домінують сині та жовті кольори [45] (Іл. 3, 4).

На контрасті білого берега тарілки та широкої орнаментальної смуги, що є водночас її діаметром, побудовано схему ще одного дискоса. В її основі, що включає три композиції «хрещатого» і грецького хрестів, накладених один на другий, мотиви коротких

Іл. 3. Дискос. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

гілочок-«сосонок», обрамлених лініями та ромбами у синьо-жовтих кольорах [46]. В оздобленні тарілок рідше трапляються рослинні мотиви з центрично-обертним типом симетрії — від восьмипелюсткової розетки виходить вісім гілок з шестипелюстковими розетками, пальметами, пуп'янками та листками на бірюзовому тлі [47] (Іл. 5, 6).

В асортименті виробів фабрики І. Левинського були й церковні керамічні **свічники** двох типів — нап্রেстьольні та наземні. Останні за матеріалом поділяємо на фаянсові й теракотові, тоновані в зелений колір. На Промислово-Літургійній виставці «поставники або ліхтарі церковні» звертали на себе увагу не лише «викінченням і прегарним народним орнаментом», а й «гуцульським стилем» [4, с. 1], тобто прообразом їхнього творення були вироби народних майстрів Прикарпаття (Косів, Пістинь, Кути, Коломия). Присадкуватості форми гуцульських та покутських свічників «протистояла» стрункість предметів у виконанні професійних ав-

Іл. 4. Дискос. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

торів, а звідси й маневрування білими та орнаментальними площинами.

Всі фабричні свічники пустотілі й розраховані лише на одну свічку, а спосіб її встановлення підказує сама форма: з рівним верхом і невеликим отвором для металевого штиря, на який встромляли свічку, або з шийкою-лійкою. Майже циліндричні стрижні наземних свічників мають два вузькі кільцеподібні потовщення, а основа інколи нагадує перевернуту догори дном макітру. Нап্রেстьольні свічники натомисть більше конусоподібної фактури, з тарілковим виступом, двома-трьома округлими потовщеннями й п'ятьма-шістьма орнаментальними поясами, укладеними горизонтально.

Всередині основи найбільшого (h-71, 5; d-33, 5 см) наземного свічника ритований напис: «Іван Левинський / Львів / 1909 / під управою / М. Лукіяновича» [48], на інших менших (h-49, 5; d-15,5 см) — «Іван Левинський / Львів / 1909» [49; 50]. Михайло Лукіянович (бл. 1870—1942)

Іл. 5. Дискос. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

працював модельєром та керівником відділу майоліки на фабриці Левинського з 1904 р. до її закриття. Колишній випускник Гончарної школи в Товстому Тернопільської обл. свою майстерність «шліфував», навчаючись азів гончарства в Зноїмо (Чехія) та Закарпатті [10, с. 99]. На фабриці І. Левинського М. Лукіянович здебільшого розписував великі вази з широкими орнаментальними та сюжетними поясами, свічники тощо. У 1912 р. письменник і публіцист Денис Лукіянович писав, що його брат «дібрав собі довголітнім досвідом відповідні фарби і глазуру, а в точеню надає він глині форми цілком викінчені. Рисунок його поправний і чистий» [24, с. 3].

Всі свічники декоровано геометричним орнаментом, здебільшого типовим для гудульських і покусських вишивок та різьблення з мотивами крапок, кіл, трикутників, ромбів, «вовчих зубів», скісних смуг, зигзагоподібних ліній, хрестів та «зірок». Ряди скісних хрестиків могли бути і своєрідним обрамленням (знаходилися по краях шийки та основи) цих пред-

Іл. 6. Дискос. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

метів сакрального призначення. Залежно від розміру свічника мотиви та елементи були меншими чи більшими, укладеними рідше або щільніше. Принцип розподілу горизонтальних смуг у напрямку від більшої до меншої підкреслював ритміку декору. Кожен предмет «володів» і своєю кольоровою гамою — зелений, жовтий, вишневий (на деяких декоративних смугах він виконував функцію тла) та чорний кольори чи лише поєднання світлого зеленого (іноді бачимо його виразне домінування), жовтого, синього тощо. Техніка риткування сприяла посиленню декоративного ефекту внаслідок глибини лінійних окреслень, контрастності білого тла та яскравих кольорів розпису, акцентів певного мотиву чи елемента (Іл. 7—9).

Легкий ритований узор, що певним чином асоціюється з мережкою з мотивами кругів, ромбів, зигзагоподібної лінії, дуг та чвертьрозеток, заповнює основу неполив'яного, тонованого в зелений колір наземного свічника з циліндричним стержнем. Його завершення округлої форми з отвором у центрі для встановлення

Іл. 7. М. Лукіянович. Свічник наземний. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. 1909 р. МЕХП

Іл. 8. М. Лукіянович (?) Свічник на-престольний. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. 1909 р (?) МЕХП

Іл. 9. М. Лукіянович (?) Свічник наземний. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. 1909 р. МЕХП

свічки. У подібній манері в техніці виїмчастого різьблення декоровано макітру і велику наземну вазу.

До предметів церковного вжитку та житлових приміщень належать **вази** — типологічна група, різна за формою і функціональним призначенням. Звідси й поділ на вази для підлоги (наземні), настільні і для полицок, а також штучних букетів та живих квітів. Відповідно до форми та висоти ваз підбирали й букети. За основним матеріалом «вази на квітки» поділяємо на фаянсові (виготовлені з білої глини — каоліну) та кам'янкові (з тугоплавної маси). Одні вироби з виразним підкресленням тектонічних частин — шийки, плічок та корпусу, інші у формі високого або низького, широкого або вузького циліндра. Місцем найбільшої опуклості цих предметів можуть бути плічка або корпус (тоді виріб має форму кулі). «Святість» та декоративність ваз інколи підкреслювалася вінцями з карбованим краєм. Подібні

глиняні вироби кінця XIX — початку XX ст. виявлено в церквах Старої Солі, Потелича, Миколаєва, Косова, а також серед виробів 1970—1980-х рр. майстрів із Шпиколос Львівської області [19, с. 70, 258—259].

Багато предметів такого типу з фабрики І. Левинського прикрашено християнськими мотивами, зокрема хрестами найрізноманітніших модифікацій. Схема розпису виробів включає хрести одного типу (прямі рівнокінцеві, скісні, грецькі, мальтійські тощо) чи поєднання кількох — здебільшого скісних і прямих на плічках або центрі корпусу виробу; рідше трапляються мотиви хрестів на шийках ваз [51]. Ряд скісних хрестів на шийці могли вдало переходити у «віночок» «мальтійських» хрестів та хрести, складені з ромбів, на корпусі посудини. Композиції з малими хрестиками на вазах-циліндрах часто вплетено у схеми орнаменту вишивок (рушників, наволочок),

а ромбічні та хрестоподібні мотиви вдало доповнюють мотиви «ільчастого письма» та шестипелюсткові розетки в колах [52] (Іл. 10).

Як уже зазначалося, окрім узорів вишивки, майстри фабрики активно переймали й різьбярські мотиви з виробів Гуцульщини, Покуття та Бойківщини. Звідси й схеми з ромбами, трикутниками, «вовчими зубами», «сіткою» тощо. Відтак, на деяких вазах центральна смуга заповнена мотивами ромбічних хрестів у колах, які чергуються з «Х»-подібними елементами, хрести з видовженим нижнім кінцем зі скісними, хрестами в колах, овалах, квадратах, ромбах.

Низка ваз, особливо з кам'яної маси, щедро декорована не лише мотивами хрестів та хрещатих композицій [53], а й рослинними мотивами, зокрема «гірляндою» з виноградними «гронами» [54], «букетами», звивистими гілочками, розетками в колах, золоченими смугами (Іл. 11).

До предметів інтер'єрного характеру культових споруд та помешкань належать також **кахлі, облицювальні плитки та плитки для підлоги, декоративні тарелі, таці, плакети**, в тому числі з мотивами та зображеннями сакрального характеру.

Серед асортименту **кахель** з фабрики І. Левинського можна виокремити декоровані парними скісними хрестами, а раритетними вважаємо дві кахлі — з білим та цеглястим тлом. В основі складної схеми однієї з них популярний у творчості майстрів Прикарпаття мотив «хрещатого» хреста, на середохресті якого хрест з ромбічними раменами, вписаний у квадрат [55] (Іл. 12). Центрично-обертовий тип симетрії застосовано в оздобленні й іншої кахлі, де домінують мотиви хрестів грецького типу (в центрі та кутах), проте структуру виробу збагачує мотив «хрещатого» хреста, обрамленого лініями квадрата і подвійних кіл [56] (Іл. 13). Можна собі уявити, якою яскравою і декоративно насиченою була ціла піч з такими кахлями! Окрім того, порівнюючи якість білої поливи на фабричних кахлях Гардмута (Hardmutha) та І. Левинського, сучасники відзначали добрий склад (відповідно вона була більшою) на фірмі останнього [57, с. 38].

Плитки для облицювання стін, які вважаються одним з провідних художніх засобів вирішення інтер'єру культових споруд чи житлового будівництва, характеризуються варіативністю тла, форм та оздоблення: вони здебільшого з білим або це-

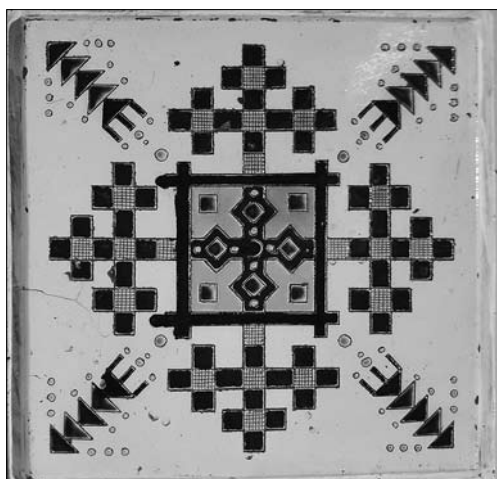

Іл. 10. Ваза. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 11. Ваза. Кам'яна маса, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. 1910-ті рр. МЕХП

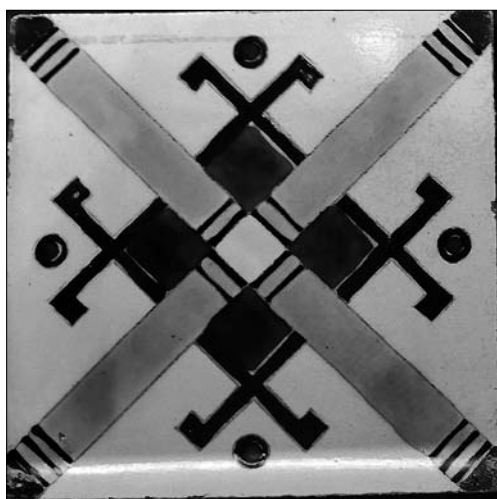
глястим тлом, квадратні або прямокутні, а орнаментальний пояс переважно укладено по їхньому краю. Прикладаючи одну плитку до іншої, мож-

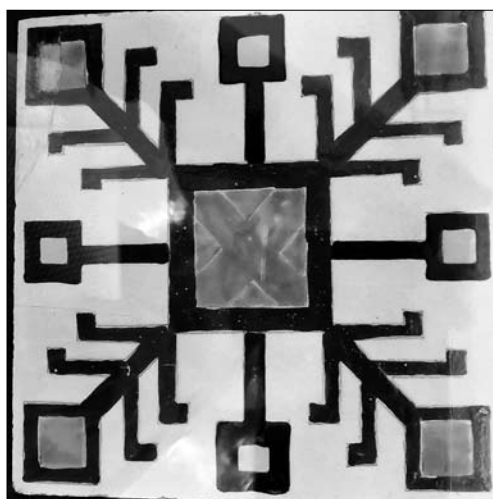
Іл. 12. Кахля. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, ліплення, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 13. Кахля. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, ліплення, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 14. Плитка облицювальна. Глина, ангоби, полива, формування, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 15. Плитка облицювальна. Глина, ангоби, полива, формування, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 16. Тарілка. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 17. Тарілка. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

на побачити нескінченний килимовий візерунок з прямих або скісних хрестів, доповнених ромбами, трикутниками, крапками, лініями тощо. Узори на плитках інколи складали вдалим поєднанням скісних і грецьких хрестів, укладених рядом по два, а на кутових плитках по три, надаючи їм тим самим чіткого композиційного звучання. Бувало, що візерунки плиток нагадували схеми вишитих наволочок чи фрагментів вишитих рушників, а їх ритмічне повторення сприяло розширенню орнаментального простору. Рідше траплялися плитки з центричними композиціями:

- скісний хрест на тлі ромба, де важливе значення відігравала кольорова гама з поєднанням зеленого, синього, брунатного кольорів із вкрапленням жовтого. Подібні керамічні плитки є складовою екстер'єру одного з будинків у м. Радехові Львівської області [3, с. 215; 58] (Іл. 14);

- подвійні мотиви скісного хреста і одинарний прямий, об'єднані одним центром. Таку хрещату структуру складають різного виду смуги, ромби та гілки, виразність яких підкреслено широкими мазками розпису [59] (Іл. 15).

Особливу увагу звертаємо на оздоблення **тарілок**, де мотиви хрестів і хрещатих композицій вирізняються варіативністю схем та кольорового наповнення:

- прямий або скісний хрест (залежно як повернути предмет) творять зелені та жовті ромби; тенденція до зменшення ширини орнаментальних смуг від центру до боків сприяє полегшеному сприйняттю загальної схеми;

- прямий хрест з широкими раменами є головним мотивом, а два ряди гачків, укладених по колах у різних напрямках, та «віночок» «вихрових» розеток підкреслюють динаміку і є вдалим додатковими акцентами композиції на зеленому тлі (Іл. 16);

- подібний прямий хрест, кінці якого оздоблено скісними хрестиками, щільно укладені мотиви «вихрових» розеток, закрути і гачки динамічно подано на вишнево-рожевому тлі (Іл. 17);

- подвійна хрещата структура поєднана з зигзагоподібними лініями та «вовчими зубами»;

- декорування однієї з тарілок є цілковитим повторенням верхньої частини одного з дискосів, де перенасичений декоративний акцент центральної частини (з мотивами хреста, розеток в колах, коротких гілочок, чорного тла) «знімає» біле обрамлення;

Іл. 18. Тарілка. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, риткування, розпис. Початок XX ст. МХП

Іл. 19. Плакета «Ісус Христос». Глина, фарба, ліплення, тиснення у формі, тонування. Початок XX ст. МХП

- шість груп мотивів хрестів грецького типу в овалах разом з «букетами» є своєрідним оберегом для погрудного зображення жінки у профіль, обрамлення якого складають два ряди трикутників з крапками.

На одній з тарілок початку XX ст. бачимо погрудний образ улюбленого в народі святого Миколая в білому облаченні, прикрашеному стрічкою геометричного орнаменту, та з митрою на голові [60]. Атрибути св. Миколая суголосні його живописним та графічним зображенням, іконам на склі, а особливо кахлі кінця XIX ст. роботи учнів Коломийської гончарної школи [61]. У змалюванні постаті святого, в правій руці якого посох, в лівій — Євангеліє, а в оздобленні облачення та інших предметів використано хрести грецького типу, тобто з трикутними раменами. Гра

Іл. 20. Таця. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, ліплення, рельєф, розпис. 1910-ті рр. МЕХП

Іл. 21. Дзбан. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, ліплення, риткування, розпис. Початок ХХ ст. МЕХП

округлих форм (тонке обрамлення вінець, брунатне тло, світлий німб, зрештою, й елементи «гірлянди») посилюють вдалий ефект в оздобленні, а характерна для виробів гончарів Прикарпаття тріада кольорів (брунатного, зеленого і жовтого) чітко вказує на джерело походження сюжету цього виробу (Іл. 18).

На фабриках І. Левинського було налагоджено випуск **плакеток** з зображенням видатних осіб України та світу (Т. Шевченка, Ф. Шопена і інших), сюжетними сценками тощо. На одній із плакеток округлої форми, тонованої в зелений колір, профільне зображення голови Ісуса Христа з вінком та німбом. Динаміку композиції підкреслює не лише розвіяне волосся, а й незначний нахил голови й різні рівні рельєфу [62] (Іл. 19).

Як уже згадувалося, у Каталозі виставки 1912 р., що відбувалася в Коломиї, серед переліку виробів фабрики І. Левинського названо аж три **таці** («таца») [23, с. 19], якими могли послуговуватися як у храмах (у процесі Богослужбової літургії), так і помешканнях (особливо під час відзначення свят календарного циклу та родинних okazій). Таця, яка збереглася, округлої форми, з двома ручками, білим тлом і прикрашена рельєфним рослинним орнаментом у вигляді коротких виноградних гілок з листками та «гроном». Згадаймо, що «виноград» — один з найбільш поширених та улюблених орнаментальних мотивів в українському мистецтві. В інтер'єрі храмів виноградна лоза як символ святості часто «обплітає» колони іконостасів, царські врата, рами для ікон, є у вишивці, зокрема облаченні священника, літургійному шитві (воздухи, рушники), хоругвах, ткацтві (рушники, обгортки, килими), писанкарстві, намогильних пам'ятниках, кераміці народних [14, с. 246—256] та професійних майстрів (Іл. 20).

Із виробів декоративного характеру, які могли використовувати в храмах або помешканнях (під час відзначення свят календарного циклу — Різдва, Водохреща та Великодня), виокремимо посудини закритого типу, зокрема **дзбанки**, а також керамічні **писанки**. Функціональне призначення дзбанків пов'язане з набиранням (у церкві, ріці, озері, ставку) освяченої води та зберіганням її вдома. Звідси й застосування у їхньому декорі христів та хрещатих композицій — важливих символів християнства.

Аналізуючи схеми та мотиви розпису дзбанків фабрики І. Левинського, можна зауважити, що їхніми прототипами часто були вироби косівських та коломиїських майстрів, зокрема О. Бахматюка та учнів Коломиїської гончарної школи. Художники львівської керамічної фабрики, як і народні майстри, уклали хрести ритмічно на різних тектонічних частинах посуду (шийці, плічках, корпусі):

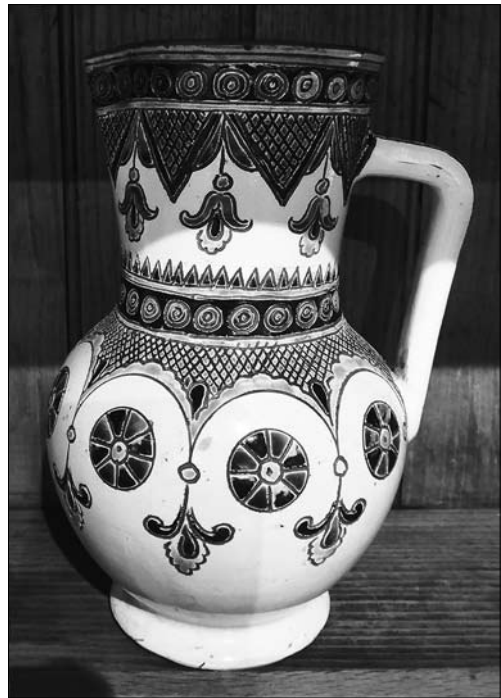
- прямі хрести в колах, укладені на шийці посудини поміж вигинами «гірлянди», «ільчастого письма» та коротких гілок [63] (Іл. 21);

- ряд подвійних «грецьких» хрестів у колах, проте подано вже на корпусі дзбанка «в оточенні» подібних мотивів. Рамена хрестів вирізняються гамою, а композиція нагадує рухоме «колесо». Незмінною в розписі предметів є триада кольорів та подача композиційної схеми зазвичай на двох горизонтальних поясах (Іл. 22).

Із предметів Великодньої обрядовості на фабриці І. Левинського виготовляли **писанки**, яких збереглося чотири. Ці вироби формою подібні до курячих яєць, а виконані з кам'яної маси. Декор двох з них складають поздовжні смуги з мотивами ліній та закрутів, подібно як і в поперечній композиції. В основі схеми ще однієї писанки мотиви «вихрових» розеток. Пастельні вишневі та зелені кольори видаються занадто приглушеними на темному брунатовому тлі предметів, однак виразності та певної «святості» їм додають мазки блискучих сірих і золотистих кольорів [64] (Іл. 23).

Зауважмо, що писанки з глини, розписані емалями, з'явилися ще за часів Давньої Русі. У XIX — на початку XX ст. керамічні писанки були у промисловому виробництві, де їх зазвичай виробляли з каоліну. Відтак, упродовж 1840—1860-х рр. на Києво-Межигірській фаянсовій фабриці запровадили серійний випуск писанок, розпис яких будувався на вузьких і ширших поперечних смугах, укладених «віночками» або «гірляндами» з мотивами розет, пальмет, виноградних «грон» та листків у яскравих червоних, рожевих, зелених, жовтих та синіх кольорах. Із сюжетних переважають мальовані релігійні сценки «Воскресіння», «Розп'яття», а також рельєфні з мотивами «Всевидаючого Ока», «Чаші» тощо [65; 66; 67; 40, с. 28]. Із композиційних схем писанок початку XX ст. з Глинської керамічної школи виокремимо мотиви «сосонки», монограму «ХВ» та гербовий знак, звивисті гілочки та ініціали, зображення ангела і напис «Христос Воскрес» [68; 69].

Висновки. Отож, у статті простежено діяльність знаменитого підприємця І. Левинського та його однопідприємців у творенні на початку XX ст. нових сецесійних віянь у міській архітектурі та культових спорудах, де наголос робився на синтезі архітектурних форм і активного введення декоративних прикрас з

Іл. 22. Дзбан. Глина, ангоби, полива, формування на гончарному крузі, ліплення, риткування, розпис. Початок XX ст. МЕХП

Іл. 23. Писанки. Кам'яна маса, фарби, ліплення, риткування, золочення, розпис. Початок XX ст. МЕХП

металу, вітражного мистецтва, скульптури, композицій з керамічних плиток тощо. На фабриках Левинського працювало багато талановитих архітекторів, художників, а також простих робітників, які намагалися постійно вчитися та вдосконалювати свою майстерність, до чого їх часто спонукав і сам власник підприємств.

Важливим у праці з керамікою було переосмислення традицій народного та декоративно-ужиткового мистецтва, а відтак у композиційних схемах фабрич-

них предметів часто по-новому «звучали» мотиви з вишивки, різьблення, гончарства Прикарпаття, головню Косова і Коломиї. Водночас улюблені кольори виробів з цих осередків (зелений, брунатний, жовтий) у фабричних цехах доповнювалися кобальтом чи позолотою, що надавало їм особливої урочистості та святковості.

Предмети сакрального призначення вирізняються рисами формотворення, яскравою декоративністю, багатим мотивним репертуаром. В аналізі мистецьких особливостей виробів, які використовувалися в Богослужбній літургії та інтер'єрі храмів (кивоти, ікони, хрести, диски, таці, свічники, вази тощо), важливо було вказати на їхнє функціональне призначення, виокремити типологічні групи, комбінації сакральних мотивів та елементів. Всі предмети релігійного характеру, виготовлені на фабриці Івана Левинського, позначено особливим почерком талановитих майстрів та високою якістю матеріалів.

Список скорочень

МЕХП — Музей етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України

НМІУ — Національний музей історії України

НМЛ — Національний музей у Львові ім. А. Шептицького

НМНАПУ — Національний музей народної архітектури та побуту України

НМНМГП — Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського

НМУНДМ — Національний музей українського народного декоративного мистецтва

СОКМ — Сумський обласний краєзнавчий музей

СОХМ — Сумський обласний художній музей ім. Н. Онацького

ШКМ — Шосткинський краєзнавчий музей

ЧОІМ — Чернігівський обласний історичний музей ім. В. Тарнавського

1. Олексин І. Життя і діяльність Івана Левинського. *Іван Левинський. Його життя та праця*. Львів: Накладом Агрономічно-технічного товариства «Праця» ім. Івана Левинського у Львові, 1934. С. 8—22.
2. Корнелія А. «Різьбив душі людей силою характеру, молотом енергії і кров'ю серця». *Іван Левинський. Його життя та праця*. Львів: Накладом Агроно-

- мічно-технічного товариства «Праця» ім. Івана Левинського у Львові, 1934. С. 24—31.
3. Нога О. *Українська художньо-промислова кераміка Галичини (1840—1940)*. Львів: Українські технології, 2001. 392 с.
4. Шухевич В. Участь русинів у промислово-літургійній виставі. *Діло*. 17 липня 1909 р. Ч. 154. С. 1—2.
5. Нога О. *Іван Левинський. Художник, архітектор, промисловець, педагог, громадський діяч*. Львів: Основа, 1993. 80 с.
6. Нога О. *Іван Левинський. Архітектор, підприємець, меценат*. Львів: Центр Європи, 2009. 192 с.
7. Шмагало Р. Сакральна функція в українській кераміці XIX — початку XX століть. *Українське сакральне мистецтво: традиції, сучасність, перспективи. Матеріали Міжнародної наукової конференції (Львів, 4—5 травня 1993 р.)*. Львів: Свічадо, 1994. С. 77—82.
8. Шмагало Р. *Мистецька освіта в Україні середини XIX — середини XX ст. Структурування, методологія, художні позиції*. Львів: Українські Технології, 2005. 528 с.
9. Бірюльов Ю. *Захаревичі: Творці столичного Львова*. Львів: Центр Європи, 2010. 336 с.
10. Бірюльов Ю.О. Михайло Лукіянович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ, 2017. Т. 18. С. 99.
11. Колупаєва А. Українська кераміка у сфері сакрального. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Т. ССXLVIII. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. Львів: Наукове товариство імені Шевченка, 2004. С. 231—256.
12. Колупаєва А. До історії церковно-обрядової кераміки в Україні (XI — поч. XXI ст.). *Народознавчі зошити*. 2012. № 3. С. 481—487.
13. Івашків Г. До питання глиняних дискосів: форма, декор. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2007 рік. Львів: Логос, 2007. Кн. I. С. 78—84.
14. Івашків Г. *Декор української народної кераміки XVI — першої половини XX століть*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2007. С. 246—256.
15. Івашків Г. Керамічні іконостаси, рельєфи, ікони. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2008 рік. Львів: Логос, 2008. Кн. II. С. 702—709.
16. Івашків Г. Функція, типологія та художні особливості глиняних христів в Україні. *Народознавчі зошити*. 2008. № 1—2. С. 97—105.
17. Івашків Г. Глиняні хрести: функція, типологія, декор. *Історія релігій в Україні. Науковий щорічник*. 2009 рік: у 2-х кн. Львів, 2009. Кн. II. С. 451—456.
18. Івашків Г. Літургійні керамічні хрести. *Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2009. Вип. XIV. С. 15—21.
19. Івашків Г. *Збірка кераміки Петра Лінинського*. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2010. 280 с.
20. Івашків Г. Кераміка в ритуалі Божественної Літургії. *Народознавчі зошити*. 2012. № 3. С. 497—516.

21. Івашків Г. Керамічні наземні свічники XIX—XX століть: типологія і художня структура. *Мистецтво-знавство* '12. Львів: СКІМ, 2012. С. 79—94.
22. Лєгін С. Історія зведення церкви св. Андрія Первозданного на Клепарові. URL: photo-lviv.ua/istoriya-zvedennya-tserkvisv-andreya-pervozdannogo-na-kleparovi.
23. Вистава домашнього промислу в Коломиї в днях 21—30 вересня 1912. Каталог. Коломия: Накладом виставкового комітету, 1912. 32 с.
24. Лукіянович Д. Вистава домашнього промислу в Коломиї. *Неділя*. 1912. Ч. 37. С. 4.
25. МЕХП.
26. НМЛ. НК-1532.
27. Melegati L. *Ceramika*. Warszawa, 1997. 192 s.
28. Reinfuss R. *Ludowe kafle malowane*. Krakow, 1966. S. 58, 60.
29. Haberlandt M. *Österreichische Volkskunst aus den sammlungen des muzeums für osterreichische volkskunde in Wien*. Wien, 1910. Taf. 60 (12).
30. Слободян О. *Пістинська кераміка XIX — першої половини XX століття*. Косів; Чернівці, 2004. 152 с.
31. НМУНДМ.К-573.
32. НМУНДМ. Експозиція.
33. ЧОІМ. Експозиція.
34. ШКМ. Експозиція.
35. СОХМ. Експозиція.
36. СОКМ. Експозиція.
37. НМІУ. К-504.
38. НМУНДМ. Експозиція.
39. СОХМ. Експозиція.
40. Києво-Межигірський фаянс. З колекції Національного музею українського народного декоративного мистецтва. Харків: Раритети України, 2017. 72 с.
41. МЕХП. ЕП 68671.
42. Огієнко І. *Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу*. Київ, 1992. 272 с.
43. Новицький О. Символічні образи на ритинах київських стародруків. *Записки наукового товариства імені Шевченка*. Т. CXLIV—CXLV. Праці історично-філософської секції. Львів, 1926. С. 156.
44. МЕХП. ЕП 45078.
45. МЕХП. ЕП 45153.
46. МЕХП. ЕП 45152.
47. МЕХП. ЕП 45077.
48. МЕХП. ЕП 45108.
49. МЕХП. ЕП 45107.
50. МЕХП. ЕП 45095.
51. МЕХП. ЕП 45088.
52. МЕХП. ЕП 45173.
53. МЕХП. ЕП 45164.
54. МЕХП. ЕП 45185.
55. МЕХП. ЕП 47171.
56. МЕХП. ЕП 47186.
57. W zakładach fabrycznych budowniczego Jana Lewinskiego i Spki. *Czasopismo Techniczne*. № 3. Rochnik XVII. 10 lutego 1899. С. 38.
58. МЕХП. ЕП 45302.
59. МЕХП. ЕП 45296.
60. МЕХП. ЕП 45236.
61. НМНМГП. Кр-2727/3.
62. МЕХП. ЕП 45333.
63. МЕХП. ЕП 45089.
64. МЕХП. ЕП 45151.
65. НМУНДМ.
66. НМНАПУ.
67. СОХМ. Ф-330.
68. НМНАПУ.
69. СОХМ. Ф-329.

REFERENCES

- Oleksyn, I. (1934) Life and work of Ivan Levynskyy. *Ivan Levynskyy: his life and work*. Lviv: Printed by Ivan Levynskyy Agronomical and Technical Society «Pratsia» in Lviv [in Ukrainian]
- Kornellya, A. (1934) «He was carving people's souls with the strength of his character, the hammer of his energy and the blood of his heart». *Ivan Levynskyy: his life and work*. Lviv: Printed by Ivan Levynskyy Agronomical and Technical Society «Pratsia» in Lviv [in Ukrainian]
- Noha, O. (2001) *Ukrainian artistic and manufactured ceramics of Halychyna (1840—1940)*. Lviv: Ukrayinski tekhnolohiyi [in Ukrainian]
- Shukhevych, V. Participation of the Ruthenians in the industrial and lithurgical exhibition. *Dilo*. 17 July, 1909. Part 154 [in Ukrainian]
- Noha, O. (1993) *Ivan Levynskyy. An artist, an architect, an entrepreneur, a teacher and a public figure*. Lviv: Osnova [in Ukrainian]
- Noha, O. (2009) *Ivan Levynskyy. An architect, an entrepreneur and a philanthropist*. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian]
- Shmahalo, R. (1994) Sacral function in Ukrainian earthenware of the 19th — early 20th cc. *Ukrainian sacral art: traditions, nowadays and perspectives. Papers of the International Scholarly Conference (Lviv, May 4—5, 1993)*. Lviv: Svichado [in Ukrainian]
- Shmahalo, R. (2005) *Art education in Ukraine of the mid 19th — mid 20th cc. Structuring, methodology and artistic positions*. Lviv: Ukrayinski tekhnolohiyi [in Ukrainian]
- Birulyov, Yu. (2010) *The Zakharevychi: Creators of the capital city Lviv*. Lviv: Tsentr Yevropy [in Ukrainian].
- Birulyov, Yu. O. (2017) Mykhaylo Lukiyanovych. *Encyclopedia of contemporary Ukraine*. Kyiv, vol. 18 [in Ukrainian]
- Kolupayeva, A. (2004) Ukrainian earthenware in the sacral sphere. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka*. Vol. CCXLVIII. Papers by the Committee for decorative art and arts and crafts. Lviv: Naukove Tovarystvo imeni Shevchenka [in Ukrainian]
- Kolupayeva, A. (2012) To the history of church and ritual earthenware in Ukraine (the 11th — early 21st cc.). *Narodoznauchi zoshyty*. № 3 [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2007) To the question of earthenware communion plates: shape and decor. *Istoriya relihiy v Ukrayini*.

- Naukovyy shchorichnyk. 2007.* Lviv: Lohos. Book 1 [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2007) *The decor of Ukrainian folk ceramics of the 16th — first half of the 20th cc.* Lviv: The Ethnology Institute at NAS of Ukraine [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2008) Earthenware iconostases, reliefs and icons. *Istoriya relihiy v Ukrayini. Naukovyy shchorichnyk. 2008.* Lviv: Lohos. Book 2 [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2008) Functions, typology and artistic specificity of earthenware crosses in Ukraine. *Narodoznavchi zoshyty. № 1—2* [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2009) Earthenware crosses: their functions, typology and decor. *Istoriya relihiy v Ukrayini. Naukovyy shchorichnyk. 2009:* in 2 books. Lviv, Book 2 [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2009) Liturgical earthenware crosses. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Mystetstvoznavstvo.* Ivano-Frankivsk, No. 14 [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2010) *Petro Linytskyi's collection of ceramics.* Lviv: The Ethnology Institute at NAS of Ukraine [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2012) The earthenware in the Holy Mass ritual. *Narodoznavchi zoshyty. № 3* [in Ukrainian]
- Ivashkiv, H. (2012) Earthenware floor-standing candlesticks of the 19th — 20th cc.: their typology and artistic structure. *Mystetstvoznavstvo'12.* Lviv: SKIM [in Ukrainian]
- Lehin, S. The history of St. Andrew's Church in Klepariv. Retrieved from: [http:// photo-lviv.ua/istoriya-zveden-nya-tserkvisv-andreya-pervozvannego-na-kleparovi](http://photo-lviv.ua/istoriya-zveden-nya-tserkvisv-andreya-pervozvannego-na-kleparovi) [in Ukrainian]
- A display of home crafts in Kolomyia on September, 21—30 1912. A catalogue. (1912) Kolomyia, printed by the exhibition committee [in Ukrainian]
- Lukyanovych, D. (1912) The display of home crafts in Kolomyia. *Nedilya.* Part 37 [in Ukrainian]
- MEC.
- NML. NK-1532.
- Melegati, L. (1997) *Ceramics.* Warsaw [in Polish]
- Reinfuss, R. (1966) *Folk painted tiles.* Krakow [in Polish]
- Haberlandt, M. (1910) *Austrian folk art from collections at museums of Austrian folk art in Wien.* Wien. Tab. 60 (12). [in German]
- Slobodyan, O. (2004) *Pistyn ceramics of the 19th — first half of the 20th cc.* Kosiv, Chernivtsi [in Ukrainian]
- NMUFDA. K-573.
- NMUFDA. Exposition.
- CRHM. Exposition
- SLM. Exposition.
- SRAM. Exposition.
- SRRM. Exposition.
- NMHU. K-504.
- NMUFDA. Exposition.
- SRAM. Exposition.
- Kyiv-Mezhyhira porcelain. From the collection of the National Museum of Ukrainian Folk Decorative Art. (2017) Kharkiv: Raryety Ukrayiny [in Ukrainian]
- MEC. EP 68671.
- Ohiyenko, I. (1992) *Ukrainian culture. A brief history of culture life of the Ukrainian people.* Kyiv [in Ukrainian]
- Novytskyi, O. (1926) Symbolic images on the engravings of Kyiv first printed books. *Zapysky Naukovoho Tovarystva imeni Shevchenka. Vol. CXLIV—CXLV.* Papers by the Historical and Philosophical Section. Lviv [in Ukrainian]
- MEC. EP 45078.
- MEC. EP 45153.
- MEC. EP 45152
- MEC. EP 45077.
- MEC. EP 45108.
- MEC. EP 45107.
- MEC. EP 45095.
- MEC. EP 45088.
- MEC. EP 45173.
- MEC. EP 45164.
- MEC. EP 45185.
- MEC. EP 47171.
- MEC. EP 47186.
- In the manufactures of the architect Ivan Levynskyi and the Union. (1899) *Czasopismo Techniczne.* № 3. Year XVII [in Polish]
- MEC. EP 45302.
- MEC. EP 45296.
- MEC. EP 45236.
- NMHPFA. Kr-2727/3.
- MEC. EP 45333.
- MEC. EP 45089.
- MEC. EP 45151.
- NMUFDA.
- NMFARL.
- SRAM. F-330.
- NMFARL.
- SRAM. F-329.